

Правова політика України держави

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

Юридичний інститут

Матеріали
щорічної Всеукраїнської науково-практичної
конференції молодих вчених та аспірантів

**Вдосконалення правового
регулювання прав та основних
свобод людини і громадянина**

29-30 квітня 2011 року

Івано-Франківськ

67.9(4Укр)
В15

**Редакційна
колегія:**

В.А.Васильєва — директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;

Н.Р.Кобецька — голова науково-методичної Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права;

Ю.І.Микитян — заступник директора Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук;

І.В.Козич — старший викладач кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

О.І.Зозуляк — викладач кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, кандидат юридичних наук;

С.М.Квасниця — завідувач інформаційно-видавничим відділом Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

В15 Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина [текст] : Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції / 29-30 квітня 2011 року – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. – 153 с.

У збірник включені тези доповідей учасників щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції "Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина", яка відбулася 29-30 квітня 2011 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

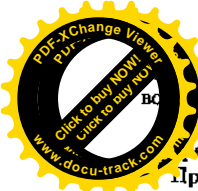
Висвітлюються результати наукових досліджень з філософських, історичних та психолого-правових аспектів проблем статусу особи; конституційного ладу та прав людини; проблеми правового регулювання майнових, особистих немайнових та господарських відносин; соціальних, трудових гарантій захисту прав та основних свобод людини і громадянина; прав людини на безпечне екологічне середовище; реформування земельних, аграрних правовідносин; правових основ боротьби зі злочинністю як важливого чинника забезпечення прав та свобод людини і громадянина; криміналістичні та кримінально-правові аспекти; процесуальних гарантій прав та законних інтересів особи у цивільному, господарському, адміністративному та кримінальному судочинстві.

Теоретичні положення і практичні рекомендації учасників конференції щодо вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина стануть важливим кроком на шляху розвитку правової думки і законодавчого процесу.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних інститутів та факультетів, науковців, практичних працівників і всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9(4Укр)

© Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
2011

страну, включая свою собственную, и возвращаться в свою страну с целью инения или поддержания личных отношений между собой [1, с. 274]. Ребенок имеет право жить вместе со своими родителями, и никто не может этому препятствовать: ни государственные органы, ни частные лица.

Принцип жить и воспитываться в семье вытекает из содержания Конвенции о правах ребенка 1989 г., рассматривающей его как самостоятельную личность, наделенную соответствующими правами, нуждающуюся в силу возраста в поддержке и защите.

В результате реализации данного принципа на практике ребенок становится самостоятельным субъектом семейного права. Определение правового положения ребенка в семье должно основываться **на интересах самого ребенка, а не на правах и обязанностях родителей.**

Именно семейное воспитание позволяет обеспечить нормальное физическое, нравственное, интеллектуальное и социальное развитие ребенка, стать ему полноценным членом общества.

Поэтому закон, определяя формы устройства детей, оставшихся без попечения родителей, отдает приоритет семейному воспитанию (усыновлению, опеке и попечительству, приемной семье).

Дети, оставшиеся по каким-либо причинам без родительского попечения, утратившие возможность жить в своей собственной семье, передаются на попечение органов опеки и попечительства, которые определяют их последующую судьбу [2, с. 37].

Сейчас усыновление является наиболее приемлемой и благоприятной формой воспитания детей, которые остались без опеки родителей. Усыновленный ребенок является наиболее защищенным с точки зрения права, поскольку приравнивается к биологическим детям, находит родителей, семью, семейный уют.

Усыновление ребенка осуществляется в его наилучших интересах для обеспечения стабильных и гармоничных условий его жизни.

Соблюдение интересов ребенка – это главная цель усыновления в нашей стране. Практически усыновление является формой устройства лица путем юридического замещения его семьи другой. Основным заданием этого "замещения" является преодоление процесса социального отторжения лица со стороны общества, привлечение его к нормальному процессу естественного бытия, но в составе другой семьи, а иногда даже и под другим именем. Главной и определяющей целью института усыновления является беспокойство о детях, которые потеряли родителей или по тем или иным причинам лишены родительской заботы, создание для них среды, характерной для семьи (беспокойство о развитии ребенка, воспитание, общение со взрослыми, материальное обеспечение и т. п.).

Прогрессивный подход, воплощенный в международном праве и в национальном законодательстве многих стран относительно усыновления, заключается в том, что последнее больше не рассматривается как акт милосердия относительно ребенка, с помощью которого бездетные супруги получают замену биологических сына или дочки. Вместо этого считается, что усыновление – это фундаментальное право ребенка, лишеного родительской заботы, расти в семье, поскольку именно семья является наилучшей средой для его развития. Не существует права семьи на ребенка, но существует **право ребенка на семью.** Тот факт, что в украинском законодательстве и практике по усыновлению употребляются такие понятия, как "подбор" и "поиск" ребенка, отдаляет нас от нормативного внедрения современной концепции прав ребенка.

Понятие "интересы ребенка" уже длительное время составляет предмет исследований, но семейно-правовая сущность и значимость интересов ребенка раскрыты до сих пор. Необходимо различать термины "интересы в семейном" и "интересы ребенка". Первое понятие значительно шире, поскольку включает и интересы семьи в целом, интересы отдельных членов семьи, интересы супругов и тому подобию. Интересы детей – более узкое понятие. Специфика этих субъектов заключается в том, что дети, которые имеют свои интересы, не в состоянии осознать свои потребности и интересы.

Интерес ребенка – это его потребность в создании условий, необходимых для содержания и всестороннего и полноценного развития, подготовки к самостоятельной жизни. В Украине семья, материнство, отцовство и детство находятся под защитой государства (ст. 51 Конституции Украины).

Ни в науке семейного права, ни в судебной практике нет четких разъяснений, что следует понимать под **интересами ребенка** при рассмотрении судами отдельных категорий дел, какими критериями должны руководствоваться суды, устанавливая соответствие между интересами детей и интересами родителей.

Понятие "наилучшие интересы" в СК Украины также не раскрывается. Но, по мнению С. Я. Фурса, **интересы ребенка?** это условия, необходимые для полноценного физического, психического и духовного развития ребенка, которые обязательно должны поддерживаться при усыновлении [цит. по: 3].

Таким образом, именно семейное воспитание дает возможность осуществить индивидуальный подход к каждому ребенку с учетом его личностных, психических, физических, национальных и иных особенностей, а определение правового положения ребенка в семье должно основываться **на интересах самого ребенка, а не на правах и обязанностях родителей.**

1. Пчелинцева Л. М. Семейное право России: Учебник для вузов. – М.: Норма, 2004. – 688 с.
2. Куницова И. М. Семейное право: Учебник. – М.: Юристъ, 1999. – 118 с.
3. Турченко О. Г., Григоренко Д. В. Колективні питання міжнародного усыновлення // Вісник Донецького національного університету. – Серія: Економіка і право. – Вип. 1. – 2010. ? С. 340 // (Електронний ресурс). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VDU_ekon/2010_1/vdu1-2010/340.pdf.

Стічук Л. В.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника Юридичний інститут,
аспірантка кафедри цивільного права

Момент правонаступництва при відчуженні корпоративних прав

Після відчуження корпоративних прав має важливе теоретичне і практичне значення і являє собою один із способів їх переходу від однієї особи (учасника товариства) до іншої (набувача) внаслідок укладення договорів купівлі-продажу, міни, дарування. Однак, незважаючи на те, що такі договори укладаються досить часто, питання щодо переходу корпоративних прав в законодавстві чітко не врегульовано, що може призводити до неоднозначного тлумачення норм закону і, як наслідок, порушення прав учасників товариства або ж третіх осіб. Зокрема, одним із таких питань є момент правонаступництва при відчуженні корпоративних прав, а саме момент, з якого корпоративні права переходять від учасника товариства (відчужувача, правонапередника) до особи, яка їх набуває (правонаступника).

116 Цивільного кодексу України (надалі - ЦК) передбачено перелік повноважень учасників господарських товариств, серед яких визначено право на відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, а також цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві. Звідси випливає, що при відчуженні корпоративних прав об'єктом цивільних прав виступає частка у статутному (складеному) капіталі товариства, а також цінний папір.

Відповідно до ч.2 ст. 194 ЦК до особи, яка набула права власності на цінний папір, переходять у сукупності усі права, які ним посвідчуються. Так, у ч. ч. 1, 2 ст. 20 Закону України "Про акціонерні товариства" від 17 вересня 2008 року передбачено, що акція товариства посвідчує корпоративні права акціонера щодо акціонерного товариства, а також те, що акції товариства є лише іменними та існують виключно у бездокументарній формі. Більше того, у ч. ч. 3, 4 ст. 5 Закону України "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" від 10 грудня 1997 року зазначено, що право власності на цінні папери, випущені в бездокументарній формі, переходить до нового власника з моменту зарахування цінних паперів на рахунок власника у зберігача, а підтвердженням права власності на цінні папери є виписка з рахунку у цінних паперах, яку зберігач зобов'язаний надавати власнику цінних паперів.

Отже, як бачимо, у наведених нормах закону чітко вказано момент, з якого корпоративні права переходять до нового власника акцій акціонерного товариства. Інша ситуація має місце, коли говорити про корпоративні права товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю (далі - ТОВ, ТДВ).

У ст. 147 ЦК України і ст. 53 Закону України "Про господарські товариства" передбачено, що учасник ТОВ має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам товариства, а також третім особам, однак, не вказується, з якого моменту до набувача частки переходять корпоративні права, а саме з якого моменту особа набуває право участі у товаристві і стає учасником товариства.

Судова практика також не дає однозначної відповіді на таке питання. Так, у абз. 3 п. 31 постанови Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" від 24 жовтня 2008 року зазначено, що особа, яка придбала частку у статутному капіталі ТОВ чи ТДВ, здійснює права і виконує обов'язки учасника товариства з моменту набуття права власності на частку у статутному капіталі [5]. Тобто, тут мається на увазі, що право на участь у товаристві виникає одночасно з правом на частку у статутному капіталі. Оскільки у ст. 29 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців" від 15 травня 2003 року передбачено, що договір про перехід чи передачу частки учасника у статутному капіталі товариства має бути нотаріально посвідчений, то можна зробити висновок, що моментом набуття права власності на частку є момент нотаріального посвідчення договору, з якого особа фактично стає учасником товариства.

Отже, якщо виходити з положень Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 року, то для того, щоб стати учасником достатньо тільки укласти договір про відчуження частки у статутному капіталі. Внесення змін до статуту та до державного реєстру є лише формальністю і не впливає на вирішення питання про вступ до товариства нового учасника.

З однієї сторони, можна погодитися з таким положенням, оскільки в чинному законодавстві не міститься імперативної норми, яка б забороняла здійснювати відчуження корпоративних прав, а лише передбачається переважне право купівлі частки у статутному капіталі іншими учасниками перед третіми особами. Більше того, закон надає учасникам (засновникам) право встановити заборону їх відчуження

(осадо третіх осіб) у нормах локального характеру, а саме у статуті товариства. Тому: якщо учасники товариства не скористалися своїм переважним правом і статуті товариства не міститься заборони на відчуження частки, то чому моментом набуття корпоративних прав не може бути момент набуття права власності на частку за нотаріально посвідченим договором? В такому випадку можна припустити, що товариство не проти прийняти до складу нового учасника.

З іншої сторони, набуття частки у статутному капіталі товариства є лише одним із юридичних фактів набуття права участі у товаристві, якому слідує внесення змін до установчого документу та державного реєстру. При цьому укладення договору про відчуження частки не створює обов'язку для учасників товариства приймати набувача частки до складу учасників товариства. Крім того, у п. 2.2.2 рекомендацій президії Вищого господарського суду України вказано, що при вирішенні корпоративних спорів слід виходити з того, що особа стає носієм корпоративних прав з моменту набуття права власності на акції акціонерного товариства або вступу до інших господарських товариств [7]. Тобто особа може виступати як учасник товариства лише з моменту її прийняття до товариства.

Так, згідно ч.1 ст. 51 Закону України "Про господарські товариства" та ч.1 ст. 88 і ч.1 ст. 143 ЦК установчі документи ТОВ повинні містити відомості про склад засновників і учасників, про розмір часток кожного із учасників, а також про порядок вступу до товариства та порядок переходу частки у статутному капіталі. Відповідно до таких норм закону вбачається, що особа, яка набуває права на частку у статутному капіталі товариства, фактично стає учасником товариства після внесення змін до установчих документів товариства та їх державної реєстрації про включення її як учасника товариства у зв'язку із прийняттям її до товариства [8, с. 81].

З наведеного можна зробити висновок, що правонаступництво при відчуженні корпоративних прав має місце при укладенні договору про відчуження частки у статутному капіталі, яка переходить від попереднього учасника до набувача. Щодо права участі, то особа стає учасником товариства не з моменту набуття власності на частку, а вилікає на підставі рішення загальних зборів товариства про внесення змін до статуту, що супроводжується внесенням змін до державного реєстру. Адже, як відомо, зміни до статуту можна вносити тільки на загальних зборах учасниками товариства, а котім у п'ятиденний строк внести їх до державного реєстру.

Однак, практично досить часто виникають ситуації, коли між моментом набуття права власності на частку і моментом набуття права участі у товаристві існує значний проміжок часу. Це може бути зумовлено, наприклад, небажанням інших учасників товариства прийняти до свого складу нового учасника або ж з інших причин. У такому випадку особа, маючи у власності частку у статутному капіталі товариства, не має можливості ні брати участі в управлінні товариством, оскільки в установчих документах вона ще не набула статусу учасника товариства, ані розпорядитися своєю часткою, оскільки відомостей про неї як про учасника ще не внесено до державного реєстру. Відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб - підприємців" (ч. 1 ст. 18), якщо відомості, які підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, були внесені до нього, то такі відомості вважаються достовірними. Крім того, відповідно до ч. 5 ст. 89 ЦК зміни до установчих документів юридичної особи набувають чинності для третіх осіб з дня їх державної реєстрації. Отже, якщо відомості про нового учасника не внесені до державного реєстру, він не може розпорядитися своєю часткою та здійснити її відчуження.

Тому, видається доцільною точка зору В. М. Кравчука, який пропонує здійснювати внесення змін до державного реєстру в частині складу учасників на підставі документів, які свідчать про перехід частки або припинення участі (договір, заява), без внесення

Визнання права як спосіб захисту корпоративних прав

туту. Крім того, автор зазначає, що внесення змін до Єдиного державного реєстру могло б відбуватися одночасно із нотаріальним посвідченням договору про частку та виконуватися нотаріусом [9, с. 118]. У такому випадку новий учасник товариства зможе безперешкодно розпоряджатися своїми корпоративними правами.

Отже, як бачимо, визначення моменту переходу корпоративних прав потребує врегулювання на законодавчому рівні. З цього приводу слід зазначити, що на даний час існує законопроект "Про товариства з обмеженою відповідальністю", норми якого спрямовані на регулювання діяльності ТОВ. Зокрема, у ч. 12 ст. 21 даного проекту зазначено, що набувач частки (частини частки) у статутному капіталі товариства здійснює права і несе обов'язки учасника товариства з моменту повідомлення товариства про зазначену покупку. Звідси випливає, що для набуття корпоративних прав потрібно тільки укласти договір та повідомити про це товариство. Це означає, що особа може стати учасником товариства і брати участь в управлінні справами товариства з моменту повідомлення інших учасників про набуття нею права власності на частку у статутному капіталі, і для користування корпоративними правами їй не потрібно чекати внесення змін до установчого документа товариства.

Таким чином, можна дійти висновку, що прийняття нового нормативно-правового акту, який регулюватиме діяльність ТОВ, і внесення змін до існуючих норм чинного законодавства зможе визначити особливості переходу корпоративних прав від учасника товариства до інших осіб, а також їх набуття і користування новим учасником товариства.

Важливого значення на сучасному етапі розвитку цивільного права України набуває питання розвитку системи способів захисту права в цілому.

Разом з тим, деяка неефективність чинного законодавства вимагає від науковців не лише розроблення нових, а й дослідження та вдосконалення усталених правових конструкцій, в тому числі, - традиційних способів захисту порушеного, оспорюваного чи невизнаного права.

Метою даної статті є дослідження одного із універсальних та значного у практиці правозастосування способу захисту права, а саме - визнання права. При цьому, з огляду на зміни у законодавстві України розглянемо цей спосіб захисту права з урахуванням його сучасної правової регламентації та існуючих у доктрині думок. Також, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на визначенні змісту даного способу захисту права, підстав для його застосування та кола осіб, що мають право на його використання.

Визнання права як спосіб захисту закріплений у положеннях статті 16 Цивільного кодексу України. У загальному розумінні визнання права є одним із передбачених чинним цивільним законодавством випадків визнання (встановлення), тобто правової кваліфікації того або іншого явища в рамках існуючого публічного правопорядку. Так, саме шляхом визнання досягається встановлення дійсності правочину (визнання правочину недійсним), констатація невідповідності закону актів державних органів і органів місцевого самоврядування, неплатоспроможності боржника - банкрута, встановлення недієздатності суб'єкта права тощо. Разом з тим, визнання права є основою відносно інших, однопорядкових явищ, зокрема, тих способів захисту цивільних прав, які входять у визначений статтею 16 Цивільного кодексу України перелік [4, с. 77].

Так, ще Т. Абова відмічала, що цей спосіб захисту є належним інструментом у тих випадках, коли необхідно усунути сумніви в приналежності права даному підприємству або визнати відсутність такого у його контрагента. Характерною рисою визнання права є те, що цей спосіб не створює нових матеріальних правовідносин, а лише підтверджує існуючі права та обов'язки.

Інститут визнання права є одночасно і матеріальним (цивільно-правовим), і процесуальним. Зумовлено це, в основному, тією обставиною, що визнання права за формою - винятково юрисдикційний (судовий) спосіб захисту цивільних прав, а також тим, що воно має свою специфіку та давню історію, що дозволяє йому утворити самостійне явище процесуального характеру.

Відповідно, вимога про визнання права може бути предметом окремого позову - позову про визнання права - наприклад, права акціонера на інформацію про діяльність акціонерного товариства, у тому числі й на інформацію про вчинені ним угоди. Також, до цього ж способу захисту належить вимога акціонера або номінального власника до цього ж способу захисту належить вимога акціонера або номінального власника до реєстратора про підтвердження права на акції шляхом видачі виписки з Реєстру акціонерів товариства [2, с. 28]. Хоча внесення особи як власника акцій до Реєстру не свідчить про виникнення (перехід) права власності у певного акціонера, однак наявність вказаної особи у реєстрі власників іменних цінних паперів є необхідною умовою здійснення ним прав із акцій, які відповідно до Закону "Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні",

1. Цивільний кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями // ВВР. - 2003. - № 40 - 44. - Ст. 356.
2. Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17.09.2008 // ВВР. - 2008. - № 50-51. - Ст. 384.
3. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні: Закон України N 710/97-ВР від 10.12.1997 // ВВР. - 1998. - № 15. - Ст. 67.
4. Про господарські товариства: Закон України № 1576 - XII від 19. 09. 1991 // ВВР. - 1991. - № 49. - Ст. 682.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами корпоративних спорів" в редакції від 24 жовтня 2008 р. // Вісник Верховного Суду України. - 2008. - № 11.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України № 755-IV від 15.05.2003 // ВВР. - 2003. - № 31. - Ст. 263.
7. Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин: Рекомендації президії Вищого господарського суду України № 04/ - 5/14 від 28. 12. 2007 року // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD072390.html.
8. Томчачен С. В. Відчуження учасником частки у статутному капіталі як підстава прямих виписок в нього та виникнення у її набувача корпоративних прав у товаристві з обмеженою відповідальністю // С. В. Томчачен. - Актуальні питання цивільного та господарського права. - 2008. - № 3 (10). - С. 65 - 90
9. Кравчук В. М. Перехід корпоративних прав до іншої особи // В. М. Кравчук. - Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару 25-26 вересня 2009 року - Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. - 2010. - 196 с.
10. Про товариства з обмеженою відповідальністю: законопроект [Електронний ресурс] // <http://www.lib.com.ua/default.asp?cid=806>.